



**İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ**

Cilt / Vol: 6 Sayı/Issue: 7, 2017

Sayfa: 11-31

Received/Geliş: Accepted/Kabul:

[25-10-2017] – [20-11-2017]

Modern Dil Teorileri ve Toplumsal Dizayn (Politik Dil Sosyolojisine Giriş)

Ali ÖZTÜRK

**Yrd. Doç. Dr., Bartın Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
Asst. Prof. Dr., Bartın University, Department of Sociology**

Orcid ID: 0000-0002-7810-3152

E-mail: imajoloji@gmail.com

Öz

Toplum ve toplumsallık stabil ve doğal bir tanım alanı değildir. Doğal olarak toplum bir boyutuyla da adeta bir pazıldır ve bu pazılın nasıl karılacağına bağlı olarak da çok farklı imkânlar ve biçimler söz konusu edilebilmiştir. Modern devletler ve modern bilimler de inşa etmek istedikleri toplumsal pazıla yönelik çok çeşitli motivasyonlar ve araçlar kullandılar. Bu araçların en başında da kuşkusuz dil olgusu ve onun forme edilmesi, dolayısıyla ona bağlı olarak da toplumun ya da bir toplumun dizayn edilmesi söz konusu olmuştur. Bu çalışma, modern dil teorilerinin dilin ontolojisini, araç ve süreçlerini anlamak, yorumlamak ve tanımlamaktan başkaca edindiği işlevlere dikkatleri çekmeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede cari dil teorilerinin önemli bir işlevi de hedeflenen siyasal mekanizasyona bağlı olarak toplumsal dizaynı önceleyen bir role sahip olmasıdır. Çalışma temelde dil meselesi üzerinden toplumların nasıl şekillendirildiğine yönelik mevcut imkânları sorgulamayı, analiz etmeyi ve buna bağlı olarak toplumsal değişimleri ve kimi toplumsal açmazları anlamayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Dil Teorileri, Toplumsal Dizayn, Dil Sosyolojisi, İmajoloji, Toplumsal Değişim

Modern Language Theories and Social Design (Introduction Political Language of Sociology)

Abstract

society is not a static and natural reality. It is a dynamic and sometimes virtual reality area. In this context, we can say that society has actually got a puzzle scope and many times it depends on social imaginary. But social design needs some certain instruments. Indeed, the language is the beginning point of this process. Modern states and theories need a new social model. Modern language theories have become important leverages for new social systems. Language theories not only try ontological and technic process of language but also try to design the social life via language imaginary. Any interference to the language may causes social events and acts on social forces. This study aims to show how modern language theories result in some social designs process and to understand this interfering chaotic politic and social process.

Keywords: Language Theories, Social Design, Sociology of Language, Imagology, Social Change.



**“İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi”
“Journal of the Human and Social Sciences Researches”
[itobiad]**

ISSN: 2147-1185

Giriş

Dil soruna dair herhangi bir konuya sosyo-epistemolojik bakımdan temas etmek sınırlı veriler üzerinden pek mümkün değildir¹. Zira dil sosyolojisi sorunu çok boyutlu, çok bileşenli, çok periyotlu, çok kategorili, çok başka paradigmalara baskısı altında, çok farklı politik saikleri barındıran geniş bir sorunsal alanıdır. Ayrıca sonuçları bakımından gerçek olmasına rağmen anlaşılması müphem birçok cenaha sahip bir çalışma sahasından bahsetmek mümkün. Bununla birlikte mitolojik ön kabullerin çok fazla olduğu bir sahayla karşı karşıyayız. Bunun yanı sıra indirgemeci birçok teori ve yaklaşımın kaynakları rehin alan devasa baskısını aşmak çok büyük bir sorundur.

Tüm bu ve benzeri çetin sorunların yanı sıra teorik ve pratik hesaplaşmaların tümünün bir vesile ile dil tartışmalarına bulaşmış olması bu sorunun masumiyetini de büyük ölçüde zedelemiştir. Öyleyse böyle çetrefilli bir sorun alanını vuzuha kavuşturmak akıllıca bir iş midir? Esasen öncelikli amacım tam anlamıyla rafine bir model kurmaktan çok bu denli taarruza maruz kalmış bir sorunun ne denli sosyo-epistemik bir değere sahip olduğunun farkına varmamıza yardımcı olmaktır. Elbette buna bağlı olarak bazı yaklaşımları mahkûm etmek, bazılarını öne çekmek, ama en önemlisi bazı önerilerinde bulunmak gayesini gütmekte pek tabii bir sonuç olacaktır.

Diğer taraftan dil ile korelasyonunu kurmak istediğimiz toplumsal dizayn sorunu kadim bir sorundur ve birçok argüman ile desteklenebilen bir niteliğe sahiptir. Bu bağlamda dilin işlevi ve dile dair teori ve yaklaşımlar önem kazanır. Nihayetinde toplum ile dil arasında özel bir bağ olduğu aşikârdır (Martinet, 1985: 13)². Bunun için de dil teorileriyle toplumsal dizayn arasında güçlü bir bağ kurmak mümkündür. Toplumsal dizaynın profesyonel kurguları olan ideolojilerin rolü de dil üzerinden önemli bir yer tutar. Ulus devletlerin ortaya çıkmasında en önemli rollerden birisinin dile olan yaklaşımlar olduğu çok açıktır. Dile dair birçok mitolojik belirleme bu dönemde daha çok önem kazanmıştır. Güneş dil teorisi³ örneğinde olduğu gibi ulusun inşa ve kudretini dile ilişkin yaklaşımlarla güçlendirmek önemli görülmüştür. Ayrıca dile dair homojenleştirme çalışmalarıyla toplumsal homojenleştirim arasında katı bir korelasyon kurulmuştur.

Tüm bunlarla birlikte yeni sosyal hareketlerin dil ile ilişkileri dile yükledikleri anlam ve dili dönüştürme çabalarıyla oluşturmak istedikleri toplumsal tasavvur arasında doğrudan bir bağ var. Dil teknolojileri de

¹ ÖZTÜRK ALİ (2017). Dil Sorunu ve İndirgemeci Teorilerin Eleştirisi (Dil Meselesine Dair Tümcü Bir Yaklaşım Denemesi) Journal of TurkishStudies, 12(Volume 12 Issue 3).

² Martinet, Andre, (1985) İşlevsel Genel Dilbilim, Birey Toplum Yay., Ankara.

³ Geniş bilgi için bkz. Demircan, Ömer, Güneş Dil Teorisi, file:///C:/Users/Asus/Downloads/14662-32568-1-SM.pdf



toplumsal şekillenmeye teknik destek sağlamak bakımından önemli bir role sahiptir. Ayrıca dil sorunu sadece bir lisan sorunu olarak da düşünülmemeli, bütün motivasyonları sinerjiye bağlayan mesaj bütününe taşıdığımızda daha da karmaşık bir süreçle karşı karşıyayız demektir.

Elbette dilin ekonomik rolü de önemli olmuştur. Dil endüstrisi diyebileceğim büyük bir pazar oluşmuş, örneğin İngiltere sadece dil ekonomisi üzerinden çok büyük paralar kazanabilmektedir. Buna karşılık uluslar, dil üzerinden kurdukları eğitim sistemleri bakımından dile ve türevlerine büyük yatırımlar yapmak durumunda kalmıştır. Bununla birlikte dilin kendisini doğrudan bir tasavvur tasarımı olarak kullanan “yapma diller” örneğinde olduğu gibi çabalar da önemli bir yer tutar. Şimdi bu sorunları kısaca detaylandırarak dil ve toplumsal dizayn arasındaki ilişkinin ne tür epistemik imkânlar yarattığına tanık olalım.

Toplumsal Dizayn Sorunu

İnsanlığın hikâyesi sanıldığı gibi aksine tabii yollardan daha çok müdahalelere maruz kalarak şekil bulmuştur. Özellikle birlikte yaşama iradesine yönelik birçok bilinçli eyleyenler tarafından maksatlı yönlendirmeler olmuştur. Kuşkusuz bu müdahaleler kimi zaman çok kaba, görünür, açık ve sınırları belirgin bir biçimde gerçekleşmişse de, çoğu zaman örtük, dolaylı ve zamanın örgüsüne üflenerek, tılsımlı ve bilinç-dışı araçlar üzerinden gerçekleştirilmiştir. Kimi zaman insan toplulukları doğrudan güç ile terbiye edilmiş, kimi zaman ise bilinçli ya da bilinçsiz bir biçimde hedefler gösterilerek bir noktadan başka bir noktaya götürülmek istenmiştir.

İnsanın birlikte yaşama sorununun kendisi, doğrudan bir müdahale sorunu olarak, başlı başına önem kazanır. Nitekim devlet organizasyonu insanın birlikte yaşama pratiğinin müdahil çıktısı olarak önemli bir örnek teşkil eder⁴. Bunun gibi hayati birçok kurum, araç ve motivasyon için bu netameli sahada, yani karmaşık doğası olan bu sorunu, müdahaleyle vuzuha kavuşturma, rafine etme dilemmasıyla sonuçlanan bir garip paradoksal onto-fonksiyonel birçok tecessümden bahsetmek mümkündür. Yani korumak istediğin şeyi dövme zarureti, ya da korunacaksın dayak yemek zorundasın tenakuzu henüz insan hayatından çıkmış değildir.

Buraya kadar içinden çıkılmaz bir diyalektiğin zorlayıcı ontolojisinden bahsedildi, ancak ayırt edici olan şudur; korunmak istiyorsan dayak yemelisin zarureti ya suiistimal ediliyorsa, ya birilerinin sadizmine kurban edilirse, ya birilerinin lehine başkalarının dayak yemesinin bir gerekçesiye... o zaman ne olacak? Ontolojik olarak aşamadığımız bir sorunu bir de ikinci ve üçüncü dereceden başka faktörler de kışkırtıyorsa, bunu nasıl anlayacağız? Anladıysak bunu değiştirmemiz veya buna çözüm önermemiz gerekir mi? Nitekim İngiltere’de bir insanı mutlu yaşatmak için

⁴ Öztürk, Ali, 2013, İmajoloji, Elis Yayınları, Ankara.



Hindistan'da kaç insan harcanmalıydı⁵? Öyleyse müdahale zorunluysa bile her müdahale zorunlu ve lehimize midir? Peki, bunun ölçüsü, yolu, yordamı, ahlakı, sınırları var mı?

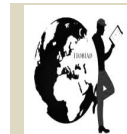
Sorunun kendi içindeki başka başka kategorileri de mevzuyu karmaşıklaştırıyor. Örneğin müdahaleye gönüllü ve ne istediğini bilenler ile maruz kalanlar ya da mevzuya uyanmayanlar arasından bir ayırım yapılacak mı? Ayrıca örneğin müdahil profesyonel manipülasyon merkezleriyle cılız bir bireyin ya da grubun asimetric ilişkisini ölçülü, etkili ve ahlaki bir reaksiyona dönüştürmenin imkânı var mıdır? Dönemin kabullerinin bile bile lades dedirten baskısı ne olacak? Güç dengeleri, reel politik, konjonktür, geçici çıkar ilişkileri, yaşama arzusu ve yetinmenin pragmatizmi, katı kabullerin arkasındaki nihilist umarsızlıklar, büyük resmi görüp bu oyunlara gülüp geçen kanatsız gri kamillikler vb. sınırsız motivasyon, bunları ne yapacağız? Böyle bir reaksiyonun bedeli daha fazla olabilir mi? Ya da zayıf olsun güçlü olsun, etkisiz olsun etkili olsun böyle bir öznel reaksiyonun zaten yok ve her şey evrimin bir devrimi mi? Elbette bu soruların cevabını burada verecek değiliz. Çünkü biz daha çok bu süreçlerin korelasyonu üzerinden bir okumayı önceledik. Ancak muhtemel cevaplara imkân aralamak ve de olayın diğer yönlerinin de anlaşılmasına yardımcı olmak bakımından bu soruların kıymetli olduğunu düşünüyörüz.

Tüm bu tartışmalardan da anlaşılacağı üzere "toplumsal dizayn" terkinin gerçek olup olmadığı bir seçenek mi yoksa bir zorunluluk mu olduğu çok tartışmalıdır. Ayrıca böyle bir terkip mümkünse aktörleri kimler olarak

⁵ Geniş bilgi için bkz. Bulut, Yücel, Hindistan'da İngiliz Sömürgeciliği ve Oryantalizm ve William Jones, <http://tjs.istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/2016/01/13298-29890-1-SM.pdf>

⁶ Toplumsal dizayn (social design) terkinin çok boyutlu tanımlanacak bir sorundur. Yukarıda belirttiğimiz ve nerediye tüm felsefi ve uygarlık üretimlerine temas edecek bir tarafı var. Ayrıca bu terkinin teknik bir tanım alanı üzerinden değerlendiren araştırmacılar var, etimolojik olarak dizayn; sistemli estetizasyon ve buna bağlı olarak da toplumsal dizaynı olumlu bir sistemli çaba olarak ele alıp transfer dizayn çalışmalarını risklerini belirten çalışmalar söz konusu, geniş bilgi için; Enríquez, Design for Social Change Co – Design as a method to approach education in a marginalized community in Mexico, <https://www.ntnu.no/documents/139799/1273574286/TPD4505.Patricia.Santillan.pdf/17b9083d-eb8f-4e86-8372-daeb6a7ae3aa> Ayrıca başka kullanımlarının yanı sıra, geri kalmış ülkeler için model arayışı için de kullanılmıştır, geniş bilgi için bkz. Kris D. Gutiérrez and A. Susan Jurow, Social Design Experiments: Toward Equity by Design, https://www.researchgate.net/profile/A_Jurow/publication/304368665_Social_Design_Experiments_Toward_Equity_by_Design/links/5772cb8b08ae2b93e1a7cd8a/Social-Design-Experiments-Toward-Equity-by-Design.pdf

İçeriği oluşturulmamış bir çağrışım terkinin olarak kullananlar da var; Sudoh, Digital Economy and Social Design, <https://books.google.com.tr/books?id=3UCaoTU5sNYC&pg=PA231&lpg=PA231&dq=social+design+pdf&source=bl&ots=MrYB-U3m04&sig=aiGjgdzddqKyrh0wUNz3qRbzt8I&hl=tr&sa=X&ved=0ahUKewjNxPu-4afXAhXMDOWKHZZyAMM4ChDoAOheMAG#v=onepage&q=social%20design%20pdf&f=false>



görülebilir? Örneğin modernleşmeciler devletin topluma müdahalesini uzun süre bir müdahale olarak görmediler, ama gelenekleri bir müdahale aracı bir dizayn enstrümanı olarak takdim ettiler. Yasal baskı, kamu otoritesi baskısı yerine “mahalle baskısı” kavramı daha janjanlı olabildi örneğin. Ki gerçekten toplumsal dizaynın birçok alt-grup imkânı var mı? Qu-post⁸ teorisyenlerin çoğu neredeyse tüm beşeri üretimleri bir dizayn ideolojisi olarak tanımladılar. Özellikle modern dönemi tamamen bir hegemonya makinesi olarak mahkûm ettiler ki söyledikleri hiç yabana atılır cinsten değildir.

Özetle terkip olarak toplumsal dizayn ibaresi doğrudan kullanılmasa bile;

- a- Genelde dinlerin, özelde semavi dinlerin bu konuda sistematize edilebilecek çok, birçok tespit, iddia, eleştiri ve önerileri vardır.
- b- İlkel ve klasik dönemlerin (ki bu tanım da büyük ölçüde bir toplumsal dizayn efekti var) entelijyansı, organizasyonları, birlikleri, bilgeleri, sahirleri, şairleri, şefleri, vb. merkezlerinin birçok tespit, iddia, eleştiri ve önerileri var.
- c- Batı felsefe ve bilim geleneğinin tespit, iddia, eleştiri ve önerileri var.
 - Antik Yunan hem politik hem de felsefi geleneği ki, o da kendi arasında farklılaşır; Platon, (idea kurgusuna dayanan mutlak matematiksel dizayn) Aristoteles (daha çok biyolojik kurguya dayalı işlevsel organizma kurgusu)⁹ vb...
 - Roma ve Hıristiyan teolojisinin sistematize ettiği dizayn kurgusu ki burada Dil (Latince bir dünya dili olacaktır¹⁰) özel bir önem de kazanacak, bu da çeşitlenir ve dönemler açısından da başka seçenekler imkân dahilinde olur. Elbette bu doğu-batı ilişkilerinin şekil bulmasında da önemli bir postulat veri tabanı da meydana getirir.
 - Modern dönem ve qu-post dönem için de birçok tespit, iddia, eleştiri ve önerilerden bahsedebiliriz,
 - Liberaller,
 - Anarşistler,
 - Marksist ve Sosyalistler,
 - Monarşistler,
 - Pozitivistler,

⁷ Geniş bilgi için bkz. Doğan, Mehmet, 2009, The Other Mahalle, Değirmen Dergisi, Değirmen Dergisi, S. 17. Sakarya.

⁸ Geniş bilgi için bkz. Öztürk, Ali, 2015, Medeniyet ve Sosyoloji, Elis Yayınları, Ankara.

⁹ Geniş bilgi için bkz. Cranston, Maurice, 1995, Batı Düşüncesinde Siyaset Felsefesi MÜ, İlahiyat FA. Vakfı, İstanbul.

¹⁰ Latince, İtalya'nın sınırlı bir bölgesinden çıkarak önce batıya sonra da neredeyse tüm dünyada konuşulacak bir politik-uygarlık dili olacaktır, elbette geliştiği yerde reaksiyona uğrayacak ve çeşitli başkalaşmalar yaşayacaktır. Geniş bilgi için bkz. Farrell, 2001, Latin Language and Latin Culture, -form Ancient and Modern Times, Cambridge Press. UK. <https://pdfs.semanticscholar.org/3fa7/d8877489328e32c3130f7d847ceb5783b41d.pdf>



- Faşizm ve faşist hareketler,
 - Yeni toplumsal hareketler,
 - Post-modern eleştirmenler,
 - Qu-post-diji dönem,
 - Ve bunların neo'ları ve bir o kadar da alt-kuramcılarını vs. vs. vs.
- d- Elbette Doğu-İslam dünyasının da bu konuda hem çok boyutlu pratikleri hem de eleştiri, önerileri gerek filozofi, ilmi, irfani; gerekse politik ve kurumları bakımından zengin tartışma imkânları ve son derece ilginç saklı dikkate değer modelleri var.
- e- Bununla birlikte batı-dışı toplumlar ve onların modernleşme maceraları, ulus ve uluslaşma süreçleri, batı ile olan ilişkileri ve en önemlisi uluslararası legal yapılar, illegal çeteler vs.. vs.. vs.. tüm bunların hepsi neredeyse toplumsal dizayn motivasyonu ile vücut bulmuşlardır. Tabii toplumların birbirleriyle ilişkileri ve kendi iç tartışmalarına dayalı toplumsal dizayna katkı verecek birçok pratik ve söylem zenginliğinden bahsetmek mümkündür.
- f- Bunun yanı sıra bilimin kendisi, teknoloji, medyalar, yeni medyalar, reklam, moda, sinema vb¹¹. birçok üretim alanı doğrudan hem küresel hem yerel anlamda toplumsal dizaynın önemli birer aracı olarak gelişmiş durumdadır.

Yukarıda bahsi geçen maddelerin hepsine ilişkin detaylı bir analiz yapmak bir kitabın konusu olurdu. Ama görünüşlerinden dahi bazı çıkarsamalar yapma imkânı var. Tabii çok ilginç sonuçlara varacak analizlerim de var, fakat belki başka bir çalışma konusu olarak burada bu kadar ifade etmek kâfi diye düşünüyorum. Esasen de varacağım kimi yarguların arkasında bu hikâyenin tamamı var demeye getiriyorum.

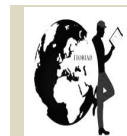
Dil ve Toplumsal Dizayn

İnsan Tanrıya meydan okuyunca, Tanrı onları birbirlerini anlamasınlar, dağılsınlar diye dillere ayırarak tümüne ayar verdi. "Babil Kulesi" anlatısına bağlanan bu büyük sembolik değişim gerçekte insanların hangi kriter üzerinden birlikte yaşayacaklarına dair önemli bir veri-tabanı oluşturuyordu. Eski-Ahit'ten¹² öğrendiğimiz bu belirlenimin esasen İsrailoğullarının dünya görüşüne de yatkın bir tarafı olduğunu, altını iyice koyulaştırarak düşünmek lazım. Dolayısıyla modern dönemde kabul gören ulusların yatay ve dikey ontolojik sabiteler olduğuna dair savların İsrailoğlu dünya görüşüne sadakatli bir tarafı var. Nitekim nihai büyük söz, Kelam-ı Kadim; ayrılıklarınız birleşmenize imkân vermek içindir; zira "tanışın"¹³,

¹¹ Öztürk, Ali, 2013, İmajoloji, Elis Yayınları, Ankara

¹² Tevrat Bölüm 1-11 Babil Kulesi; <https://4kutsal kitap.wordpress.com/2012/11/21/tevr at-bolum-1-11-babil-kulesi/>

¹³ Kur'an-ı Kerim/Hucurat Süresi /13; <http://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=49&ayet=13>



“birlik olun” diyecekti. Birlik olurken de kimse kimseye “üstünlük taslamasın”, “hayırda yarışın”, birbirinizi sevin, zaten ezelde kardeşiniz, elette de kardeş olun, demektedir. Dolayısıyla batı ve batı-dışı, modern ve modern-dışı, ulus ve ulus-dışı, kavim ve kavim-dışı, birçok yaklaşım hiyerarşik ontolojileri benimserken, İslam hiyerarşik değil, insani bu realiteyi ahlaki bir ilişkiye bağlamaya gayret ediyor.

Buna bağlı olarak da Osmanlı dilini inşa edip geliştirirken, tüm tebaasının dillerini ana gövdeye eklemiş, ilim, irfan, zarafet ve birliği merkeze taşımış, “dinde kardeş” (Müslim kavimler) tüm dillere sınırsız imkân, “Yaratılıştaki kardeş¹⁴” (Gayr-i Müslim kavimler) dillere de kompleks duymadan yol vermiş ve devasa bir birlik, devasa bir sentez meydana getirmiştir. Bu esasen sadece dilde olmamış tüm beşeri faaliyetlerde olmuş, ama dil gibi esasen yatay (toplumsal) ve dikey (tarihsel) sınırları çok katı gibi görünen ve özellikle ulus devleti inşasından sonra her anlamda sınırları çizilmek ve duvarlarla çevrilmek istenen, ama bir türlü de başarılamayan, bunun yerine nevezuhur teknolojilerle tarumar olan bir dinamik alan için bile böyle olması düşündürücüdür. Dolayısıyla rahatlıkla diyebiliriz ki dil ile toplum ilişkisi diğer toplumsal algı ve olgulardan farklılaşan bir bağlama sahip değildir. Toplum ve değerlere olan yaklaşımlarınız dili işlevlendirme ve tanımlama için de büyük ölçüde geçerlidir. Bu mana dil ile kimlik arasında da önemli bağlar kurulmuştur (Nas, 2017: 115)¹⁵.

Bu manada esasen bilimdeki gelişmeler de dilin tanım ve işlevine doğrudan esas teşkil etmiştir. Dilin sınırları, gelişimi ve işlevi pozitivist ve sekülerist perspektiften okununca, katı bir hikâyesi olan büyük ölçüde belli bir sosyal hedef için çeşitli gramatik, yani donanımsal verilerin (örneğin ses uyumu modeli gibi indirgemeci; bunların tespiti lüzumsuz değildir, ancak bunlarla bir dili tanımlamak cinayettir ki amaç burada dilde bir operasyon çekmektir esasen. Yani bazı kelimelerde böyle bir şey var demek ayırdır, ama Türkçenin kelime yapısı böyledir demek birbirinden farklı başka şeylere hizmet eden fantezilerdir.) üretildiği ve bunların da bazen çok absürt noktalara vardığı bir sistematik gelişmiş. Fakat daha sonra gelişen hermeneutik, post-modern ve post-yapısal kuramlar dilin gelişimi, değişimi ve dönüşüne dair daha esnek, eklektik ve etkileşime duyarlı yorum ve çalışmalar imkân vermiştir.

Türkçe, Türk gibi düşünmektir, çok sempatik gelen bu ifade de böyledir. Yani Türkler asla Farslar, Araplar vs. gibi düşünmez mi? Eğer düşünürse bu dile yansımamış mıdır? Yani dillere kavmiyetlerin sınırlarını aşan bir düşünme biçimi dâhil olamaz mı? O zaman bir kavim kendinden başkası

¹⁴ Hz. Ali'nin Mısır Valisine Yazdığı Mektup' atfen, Geniş bilgi için bkz. **Nehc'ül belaga : Hz. Ali'nin konuşmaları, mektupları ve hikmetli sözleri.** / Hz. Ali, 40/661 ; derleyen Ebül-Hasan Muhammed b. Hüseyin b. Musa Alevi Şerif Radi ; çeviren Adnan Demircan. -- İstanbul : Beyan Yayınları.

¹⁵ Nas, Fethi, 2017, Ortadoğu'da Göç Dinamikleri, Gece Kitaplığı, Ankara.



gibi asla düşünemez mi? Peki, insanlığın ortak noktaları, ya da etkilendiğimiz, daha ötesi dönüştüğümüz şeyler, bizim dilimize asla geçemeyecek mi? Yani biz hiç değişmez miyiz? Her şeyi değiştirir ama asla değişmeyiz, bu gerçekçi mi, toplumsal tüm alanlarda olduğu gibi dilde de bu değişimler etkileşimler başkalaşmalar pekâlâ mümkündür, ayrıca zararları olacağı gibi, zenginleştirici ve güzel olan çok tarafı da olabilir. Burada kastedilen Türkçenin Türkler hakkında hiçbir fikir veremeyeceği belirlenimine dayanmaz, elbette bu manada çok önemli bir kaynaktır. Ama bu Türkçenin Türkleri rehin aldığı anlamına gelmediği gibi Türklerin de Türkçeyi rehin aldığı anlamına gelmez. Yani dünyadaki tüm Türkler her dönemde Türkçe nedeniyle aynı düşünmemek zorundadır yada böyle bir düşünme geni vardır gibi absürt bir yargıya kadar gider. Açıkçası böyle bir irksal metafiziği doğrulamak çok zor olurdu.

Bununla birlikte başka dilden aldığımız ama zenginleştirdiğimiz çok şey de var. Bu da son derece özel ve güzel bir imkândır. Buradaki temel sorun insanın ontolojik varlığını mutlak anlamda kavmiyete bağlayan perspektif sorunudur. Ve bu hem kâmil insan olma yolunda bir engel, hem diğer kavimlerle olan bağımızın sağlıklı işleminde bir engel, hem de dünyayı doğru okumamızda bir engeldir. Ayrıca dilin gelişmesine katkı vermediği gibi, pratikte de gerçekçi ve geçerli değil; indirgemeci ve mitolojiktir. Peki, sahip olduğumuz şeyleri yok mu edelim, onları küçümseyelim mi? Çünkü bunu böyle anlayacaklar olabilir. Kesinlikle hayır, aksine onları geliştirelim daha da içeriklendirelim, ama içini boşaltıp putlaştırmayalım. Bu ayrımı, yani dilin özel ve güzel yüklerine kıymet vermekle, dilin kendisi üzerinden bir inanç geliştirmek arasındaki ayrıma şöyle bir metaforla açıklık getirmek mümkündür: Hz. İsa Müslümanlara göre bir peygamberdir, ona inanmaz isek Müslüman olamayız; ama O, Hristiyanlara göre tanrıdır, böyle inanırsak İslam'dan çıkmış oluruz. Ama birileri Hz. İsa'yı tanrı yaptı diye Hz. İsa'ya küsecek değiliz. Birileri karikatürleştirdi diye de onun değerinden bir şey azalmaz. Yani dile yansımış yüklü metafiziği önemsemek ayrı, dil teknolojisi üzerinden sanal metafizikler yaratmak ayrı şeydir, demeye getiriyorum.

Şimdi "Birmilyon"luk Soruyu Soruyorum; Bizim Eğitim Kurumlarımızda ve Fakültemizdeki Dil ve Edebiyat Eğitimi ile Bir Fuzûlî Yetişir mi?

Özetle dili maksatlı amaçlar için geliştirilmiş birtakım teknolojilere indirgersek, o zaman filozofiyayı, inancı, düşünce geleneğini, etkileşimleri, büyük insanları, uygarlık serüvenini vb. bütün bu dil üzerindeki tesirleri unutup dil sorununun indirgemeci yorumuna bağlı belirlenimlerle, ancak onu yoksullaştırırız. Önemli de olsa bir araca binmek yerine bir aracı başka amaçlar için sırtlanmış oluruz. Benim gördüğüm şudur; bin yıldır İslam'ı merkeze alarak, tüm beşeri faaliyetleri kompleksiz bir biçimde sentezlediğimiz, tarih ve kültürün derin ve geniş imkânları vardı; ama 150



yıllık tarih bilimi ve dil-edebiyat sahsındaki çalışma perspektifi, bunu kimi pagan motivasyonlar etrafında yoksullaştırıp kuşa çeviriyor. Hem tahrif ediyoruz, hem daraltıyoruz, hem de küstürdüklerimizin sayısını artırıyoruz. Böyle olunca ne dil ne de kültür istediğimiz gibi oluyor; çünkü biz putlar yarattıkça sosyal medya daha çok yeni ve sempatik krema tadında putlarla gelecek kuşaklarımızı rehin alıyor. Yani hiç kimse 150 yıldır yaratmak istediğimiz romantik olarak mağrur, ama içerik olarak yoksul dünyaya iltifat etmeyecektir/etmiyor.

Elbette Osmanlının kendine özgü geniş imkânları böyle bir dili yarattı. Bilmemiz gerekir ki bu süreçte Türkçe neredeyse Latince işlevinde bir güce ulaşmıştı. Üstelik bünyesindeki yerel dilleri ve kültürleri yok etmeden, azarlamadan, ötekileştirmeden bunu başardı. Bilim dili Arapçaya saygı duydu, sanat dili Farsçaya saygı duydu, kendi bünyesindeki dil ve kültürlerden korkmadı kompleks duymadı, üstelik tüm etnik ve inanç gruplarından çok büyük destekler ve katkılar aldı. Hemen hemen birçok coğrafyadan farklı gruplara ait çok özel şairler, hatipler vb. insanların çıkmasına imkân ve zemin hazırladı. Böylece tüm coğrafya ve belli ölçüde dış havzadan büyük bir birikimi merkeze taşıyarak estetik değeri yüksek ve hayli yetkin bir dil zenginliğine kavuştu. Bunu yaparken de bir toplum mühendisliği¹⁶ çabasıyla değil büyük ölçüde ihtiyaç ve gönül birliğini esas alan zamânâ ve mekâna sabırla işlenmiş büyük bir hikâyeyle yaptı.

Esasen bu sadece dil için geçerli değildi. Hemen hemen beşeri üretimlerin çoğu için böyle zengin meta-metodolojiye sahip idi. Öyle ki kanaatimce Doğu-İslam dünyasının pratiği kadar, ötekine nasıl davranacağını bilen bir uygarlık imkânı henüz başka bir yerde vücut bulmuş değildir. Bizim medeniyetimiz, İslam'ın başlangıcından günümüze dek, kimi kriz dönemleri hariç, hemen hemen her dönem ötekine olan davranış, ötekini kendisi tutmak kaydıyla kendine dahil edecek birçok ara mekanizma geliştirebilmiştir. Ayrıca ötekiyle ilişkisi sadece romantik hoşgörü kavramıyla da izah edilemez. Bunu hem hukuka hem ahlaka hem de geleneğe dökebilmiş insani ve aynı zamanda mekanizasyonu olan bir sıra dışı süreçten bahsediyoruz. Böylece öteki hem kendisi, hem de yabancı olmayan idi. Oysaki modernite bu dönemde hem ötekini hem de kendisini

¹⁶ Bu terkip bizde daha çok toplumu tepeden ve kendi doğasına aykırı bir biçimde dizayn etme biçiminde anlaşılabilir, söz konusu terkinin çok farklı bağlamlarda kullanılmışlığı vardır; manipülasyon, politik müdahale, bilgisayar yoluyla müdahale gibi vb.

<https://www.webroot.com/us/en/home/resources/tips/online-shopping-banking/secure-what-is-social-engineering>

https://www.ncsc.gov.uk/content/files/protected_files/guidance_files/Introduction-to-social-engineering.pdf

http://securingthehuman.sans.org/newsletters/ouch/issues/OUCH-201411_en.pdf

<http://uwcisa.uwaterloo.ca/Biblio2/Topic/ACC626%20Social%20Engineering%20A%20Cheung.pdf>

http://www.nyu.edu/gsas/dept/politics/undergrad/syllabi/V53.0810_brams_s05.pdf



başkalaştırarak ve kendisi olmaktan çıkararak matematiksel bir eşitliğe (tam anlamıyla toplum mühendisliğine uğratarak) taşıyarak bir arada yaşatacağını düşünmüştür. Ve de çok ilginç herkesin kendisi olmadığını söylemesiyle kendisi kalabileceğini garantiye alan tuhaf, ikiyüzlü bir model üretmiştir.

Elbette bu tarihi tecrübeyi bugün olduğu gibi geri getirmek ya da o büyük zenginliğe karar vererek dönmek gibi bir şansımız yok. Fakat bugünü okurken, yorumlarken ve kararlar verirken hangi pratiğin bizi daha zenginleştirdiğini ve ne tür imkânlar ile günü daha zengin ve uyumlu hale getirebileceğimiz düşünmemizde de fayda var, sanıyorum. Öncelikle ulus devletine giden yolda dil ile toplum arasında yeni bir sözleşme yapılmak istendi¹⁷. Buna gelmeden önce ulus devleti konseptinden kısaca bahsetmek istiyorum.

Öncelikle modernistlerin, bürokratların, akademisyenlerin kafasında çok net bir “ulus devlet” kavramı var. Hatta birçok İslamcının amentü gibi, ulus devlete, ontolojik evrimin son halkası olduğuna inandığına, her söze başladıklarında zaten imparatorluklar çökmek zorundaydı gibi kesin yargılarla konuştuklarına çok tanık oldum. Bu yüzden Rusya da çökecek ABD de, derler; sanki dünyada garantisi olan organizasyonlar ve garantisi olmayan organizasyonlar diye iki kategori varmış gibi düşünüyorlar. Ama gerçekte bu böyle değil. Mesela Fransa bir ulus devleti mi (ki gözler önce oraya çevrilir, orası bir altın çağ cenneti gibi örnek verilir, devrim falan filan yüzünden)? Öyleyse Fransa'nın kaç tür sömürgesi var ve bunların kategorileri nelerdir? Demek ki ulus devlet paradigmasının hemen çökeceğini görecekler, diğer detaylara girmiyorum bile. Diğer ülkelerden örnek versem şaşa kalırsınız, gerçekten mitlerin sarsıldığını görürsünüz. Tabii eğer isterseniz mükemmel örnekler üzerinden küçültülmüş bir örneklem alanı elbette bulursunuz. Ama öyle bir dünya yok.

Örneğin Türkiye bir Ulus devlet midir? Yasal olarak Ulus devlet¹⁸, sosyolojik olarak imparatorluk. Devlet politikası olarak, kimi zaman ve kimi konularda imparatorluk, kimi zaman ve kimi konularda ulus devlet. Kimi zaman ve kimi konularda bir kabile devleti, kimi zaman ve kimi konularda bir getto devleti... bunların hepsini bir arada bulmak mümkün.

Sosyolojik ve siyasal zenginlik, sınırlı tanımlar üzerinden imkâna bağlanamaz. O yüzden tanım alanı ne denli kapsayıcı ne denli gerçekçi ve ne denli benimsetici olur ise, krizler o denli az, süreçler o denli kolay olur.

¹⁷ Bu konuda çok sayıda esere ulaşmak mümkündür. Geniş bilgi için bkz. Özdoğan, M., Türkiye’de Ulus İnşası ve Dil Devrimi, <http://academicelegance.com/article/view/5000107625>; Alpatov, V.M., 2016, Sovyet ve Sovyet Sonrası Coğrafyada Sosyo-lengüistik Sorunlar, Gece Kitaplığı.; Sadoğlu, H., 2010, Türkiye’de Ulusçuluk ve Dil Politikaları, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.

¹⁸ Kânunlarla “ulus” yapmak!



Ama bu retorikle çözülebilecek bir mesele değil, çok çalışmak lazım, pagan reflekslerden kurtulmak lazım, geniş ve test edilmiş pratik bir geleneğe sahip olmak lazım; yoksa çok riskli sonuçlar doğabilir. O yüzden ilmiyeye çok iş düşüyor, hamaseti ve indirmeciliği yücelten, küçülten ve dışlayan değil, kapsayan ve kuşatan teori ve yaklaşımların uygulanabilirliği üzerinde çok kafa yormak lüzum eder.

Mükemmel tanım saplantısı yüzünden ve biraz da zamanın ruhu veya uluslararası anlaşmalar vs. nedeniyle, dile çok fazla politik müdahalede bulunduk. Dil tanınmaz hale geldi, sadece üstün estetik dili yok etmedik, dilin yerel kullanımlarını bile yadsıdık, diğer yerel dillerle çok gereksiz sorunlar yaşadık. Aslında açıkçası dilin ağızlarını bile tahrip ettik, İstanbul ağzı dedik ama onu da yok ettik; gerçekte Ankara ağzı yarattık (Angara ağzı kast edilmemiştir, politik Ankara kast edilmiştir). Ben şöyle diyen edebiyat hocaları gördüm; Bartınlılar şuna şöyle diyorlar, “dili yanlış kullanıyorlar”... Bu bir facia... işte bu yüzden artık halk musikisi bile öldü. Çünkü tınlarımız bile yanlış bulduk. Şarkılarımıza müdahale ettik, sessiz sedasız sözlerini değiştirdik, örnekler o kadar çok ki... Mekân adlarıyla uğraştık, bin yıldır kompleksiz kullandığımız birçok şeyi yadsıdık ve yasalarla tasfiye ettik. Yani dil üzerinden toplumu yeniden yaratmak istedik, ama bu krizlerimizi gidermedi, bu yüzden sosyolojik tabii durumu hiç yok yere politik krizlere dönüştürmeyi başardık. Bence gürültüsüz patırtısız ama özenli bir biçimde bunlara yeniden çözüm bulmalıyız. Politikleştirmeden, suiistimal etmeden, gâvurun eline koz vermeden, manipülasyonlara gelmeden, lütufkâr olmadan sahici ve bütünleştirici yollar bulmalıyız.

Bu aşırı politik dil arayışları, derin politik parçalanmış sanal birçok dil pratiğine yol açtı. Dili klâsik sevenler, dili ulusalcı sevenler, dili soldan soldan sevenler, dili uydurukça sevenler, dili sanal ve nevezuhur sevenler... bu tabii bir süreç değil, öyle bir noktaya geldik ki, bir solcunun yazdığını sağcı anlayamaz, bir sağcının yazdığını solcu anlayamaz hale geldik. Ya da kullanılan kelimelere göre pozisyonları saptanan garip şifreli bir diller gettosu. Her on yılda bir baştanbaşa değişen bir dil rezervi. Bu iyi bir şey değil. Çünkü dil ile toplumsal tasavvur arasında, istenen toplum arasında doğrudan bir bağ kuruldu. Dili değiştir; toplum değişsin. Elbette büyük ölçüde doğru, ama kimsenin istediği de olmadı, lakin bir kaos olduğu kesin.

Modernleşme sürecinde dile müdahale edilmesinin nedenleri vardı, homojen ulus, sekülerize edilmiş iletişim mekanizasyonu. Zira Türkçe bu ikisine de uymuyordu. Hem heterojen, hem de oldukça dini. Aslında toplumsal dokuyu sanayileşmeyle, eğitimle, hastaneyle, teknolojiyle vs. değiştirmeyi denemek yerine doğrudan kültüre ve dile müdahaleyle değiştirmeyi denedik. Elbette kazanımlarımız oldu, ama yok ettiklerimiz daha çok oldu. Çok çelişkiler oldu: mesela enternasyonal solcularımız öz-Türkçeci oldu. Yani “hem ”enternasyonal / “hem” öz-Türkçe. Tıpkı Marx hazretin Hegel’i mânâcı olmakla suçlayıp her şeyin özünde madde var



dedikten sonra geleceği rehin alan deneyimlenmemiş bir alanı kavramla belirlemesi gibi¹⁹. Yani kavram (mânâ, düşünce, tasavvur) maddeyi (gelecek gerçeği) belirledi! Hep ironi hep ironi... "hem" ironi "hem" ironik.

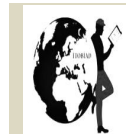
Elbette dil üzerinden başkaca bahsedilmesi gereken birçok yeni boyut var, yeni hareketler, feminist kuramcılar²⁰ gibi birçok yaklaşımın dil üzerinde özel baskısı var. Örneğin feminist dizayn kurgusunu esas aldığımız da her şeye olan yaklaşımımız değiştiği gibi tarihe olan yaklaşımımızda da büyük bir değişim meydana gelecektir. O zaman "He-story yerine she-story olacaktır" ki; Osmanlıyı önemli ölçüde padişahlarından dolayı Türk kabul ettiğimiz kabul edilir ise, o zaman padişah validelerinden dolayı Rum, Leh vb. gibi daha çok gayri-Müslim kavimlere yarayan bir okumaya gitmek zorunda kalabiliriz. Bence de çok absürt ve zorlama olan bu teori her durumu kusursuz korunaklı bir ırk sürecine (antik-mito-epistemoloji) bağlar. Örneğin yaygın pagan adetlerini, ki bunlar Anadolu'da yaşayan gayri-Müslim kavimlerin katkısıyla da gelişmiştir, hepsini İslam öncesi Türk konseptine bağlama teorisinden daha zayıf olmayacaktır, sadece zamanın ruhu ve politik tercihlerin buna uygun olup olmadığı ile ilgili bir durum açığa çıkmaktadır.

Tüm bunlarla birlikte yapma dilleri, gizli örgüt dillerini, şifreli, egzotik, mistik dillerin sosyal ve siyasal etkisinden de bahsetmek gerekmektedir. Yapay zekâ, bilgisayar figürlerinin kendi aralarında geliştirdikleri özel dil ve nereye gidiliyoruz sorusuna da cevaplar aramız gerekir. Ancak bunların her biri başı başına büyük bir çalışma sahasını ihtiva etmektedir. Bugün ve gelecekte ise dilin hem gramere hem kavramaya hem de iletişime dair forme olmuş tüm sistematiğini bozan bir gelişme var ondan da bahsetmek lüzum eder;

Qu-post-diji-kodlamalı dil dönemi; yeni kuşakların da dili kabul edilebilecek bu dil, göstergelere, ikonlara, imgelere, kodlara, emojilere dayalı ve büyük ölçüde insanı ironik bir canlıya dönüştüren **homo-ironius** (ironik-insan) diyebileceğim yeni bir süreçten bahsetmem gerekecek. Biliyorum ilmiyiz buna henüz hazır değil ancak gerçekler aldı başını gidiyor. Yaklaşık 17 yıl önce, 2000'lerin başında *İmajoloji* adlı eserimde veri-tabanını kuramsallaştırdığım, kısmen de haberini vermiştim. Fakat adım, mesela Jhon olmadığı için ve İngilizce yazmadığım için pas geçilen, ya da bilinçli olarak yok sayılan ya da en fazla intihal edilerek ödüllendirilen bu özel durum, elbette artık büyük bir gerçeğimiz oldu. Bu ve benzeri durumlardan bahseden birçok batılı da var elbet. Özellikle son dönemde de iyice

¹⁹ Öztürk, Ali, 2011, Marksın İndirgemeci Metafiziğine Eleştirel Bir yaklaşım, Muğla Sosyal Bilimler Dergisi, Muğla.

²⁰ Bu konuda çok sayıda makale bulmak mümkün örnek için; Okan, Z., Dil ve Cinsiyet: Reklam Dili Çözümlemesi, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/cusosbil/article/viewFile/5000000874/5000001565>



önemsenir oldular. Fakat henüz bizim ilmiyemiz işin farkında değil, olanlar ise olayın büyüklüğüne ayıkmış değil.

Bu dil bildiğimiz mânâda tüm sosyal yapıları tersyüz edecek niteliktedir. Qu-post-diji kod-dil, zamanın araçları, dönemin imkânları ve profesyonellerin parçacıl bilinç-dışı göstergeler üzerinden yardığı şizofrenik kişilik karakteristiği de olan narsist, pato-şizoid, sanal-klik-gettosal bir dil karakteristiği olan bir dildir. Aynı zamanda tüm bireyleri laboratuvar ortamına çekerek büyük aynada buna katkı verme imkânı yaratmış, teknolojik ve meta-ideolojik altyapısı doğalmısı-sanal-ekosistemle desteklenmiş bir dil. Yani insan eliyle çoklu-figürasyonlarla etkileşimiyle yeniden yaratılmış doğa, yeniden yaratılmış dil ve yeniden yaratılmış insan. Bu yeniden yaratılmış eko-sistemde tanrılar disposal. Her şeyi kullan at, mazoşist bir hedonizm, bencil bir kitleleşme kurumsallaşması. Post-paradoksal bir dil. Bununla birlikte mutlak bir sığlaşma, mânâlaşan madde, mânânın derinlik yitimi. Bu ise insanların kaderini değil doğrudan insanın kendisini hedef alan büyük bir dönüşümdür.

Sonuç

Dil olgusu ve dilin işlevine dair yaklaşımların dönemsel teorilerle ve zamanın ruhuyla yakından ilişkisi olduğu açıktır. Bu da dilin işlev ve önemini mezkûr paradigmlar ve politik ihtiyaçlara bağlı olarak şekillenmesine yol açar. Ayrıca dilin politik bir enstrüman olarak yeniden anlam kazanmasına yardımcı olur. Kimi zaman doğrudan bir proje aracı olarak dilin tanım ve işlevleri üzerinden toplumsal hedefler oluşturulur. Ayrıca doğrudan toplumsal talepler dilin motivasyonlarını, işlev ve yansımalarına doğrudan etki eder. Örneğin Osmanlıda dilin, dinin ihtiyaçları ve çok milletli! dokusuna bağlı olarak oldukça geniş ve eklektik karakteristiği öne çıkarken, Cumhuriyetle birlikte dilin ulus devleti ve batılılaşma dualitesiyle son derece radikal değişimler yaşadığı gözlenebilir. Çünkü dil stabil ve sınırları net bir gerçeklik üzerinden gelişmez. Ayrıca tüm dillerin ve kavimlerin macerası aynı biçimde okunabilecek netlikte ve ardıl süreçlerle izah edilebilecek kristalize bir durumda değildir. Çok karmaşık ve etkiye açık birçok başka bileşenle izah edebileceğimiz çok boyut var. Bu da onu sosyal değişimlerden etkilenir kılarken, aynı zamanda maksatlı operasyonlara da maruz bırakır.

Yukarıdaki bu çerçeve bağlamında dilin evrimini toplumsal dizayn reaksiyonu üzerinden şu şekilde görel olarak tasnif etmek mümkün;

Klasikte lisan; mânâ ve değer aktarıcı; medeniyet tasavvuruna dayalı dil modu.

Modernite dil, teknik bir iletişim mekanizasyonu; makro ulus belirlenimine dayalı politik dil anlayışı, reaksiyon olarak da ideolojik dil çatışmalarını besleyen bir dönem.



Qu-post-diji-kodlamalı dil dönemi; Qu-post-diji dönemde göstergeler ve yüklü iletişim kaosu;

Dilin metafizik yüklü olması güzel bir şey, ancak dil üzerinden sanal, pagan ve gettosal metafizikler yaratmak başka bir şeydir. Klâsik lisanımız baştan-aşağı metafizik yüklü bir lisan idi, modern dilimiz teknik!²¹ ve uydurukçaya kaydırıldı ve bunun üzerinden yapay metafizikler inşa edildi. Yeni kuşak dilimiz ise pagan metafizikler, bencil kaotik göstergeler ve yeni kaotik merkezi dünyanın kabullerine boyun eğmiş cümbüşlü-yabancılaşma dilidir. Ama biline ki bunlar sadece dil ile ilgili değil, toplumsal ve siyasal tüm imkân ve kabiliyetlerle ilgili olarak böyle oldu. Elbette bir dizayn çalışması da var. Klâsik lisan döneminin kaderler yaratmak değil, kaderlere yardımcı olmak için insanın tüm zenginliklerini mânâlandırarak bir karakteri vardır. Modern dil döneminde tam bir dizayn kader belirleme çalışması makro bir gayrete dönüştü; aynı zamanda muhalefeti de beraberinde yarattı. Qu-post-diji kod-dil döneminde ise profesyonellerin parçacıl bilinç-dışı göstergeler üzerinden yardığı şizofrenik karakteristiği de olan; narsist, patoşizoid, sanal-klik-gettosal bir dil karakteristiği gelişti. Bu ise insanların kaderini değil doğrudan insanın kendisini hedef alan büyük bir dönüşümdür. Şimdi gerçekten klasik modern dil teknolojiyle bu yeni durumları açıklayamayız. Bu durumun kendine özgü kaotik bir grameri var, dolayısıyla dilcilerin çoğu hem geçmişe dönük hem de bugüne ve yarına dönük anakronik kaçıyor, benden söylemesi...

Modern ve Qu-post-diji dönemde dilin yeni işlevine dair iki örnek;

Örnek 1.

İmajoloji ve İsimlendirme Üzerine

(Yabancılaştırılmış Markaların Sosyo-Bilinçaltı Kökenleri)

Ülkemizde birçok işletme ve ticarethanenin adı yabancı. Birçoğumuzu rahatsız ediyor bu hal. Buna ilişkin çok kez yasal düzenlemeye bile ihtiyaç duyuldu. Bu denli yoğun yabancı marka ve isimlendirmelere karşı çıkanların neden bu duruma karşı çıktıkları aşikârdır. Çünkü güzel dilimiz Türkçe bozuluyor. Bozanların başında da bu markaları ve isimleri yoğun bir biçimde kullanan kâr-hane sahipleri gelmektedir. Fakat bunun neden böyle olduğuyla ilgili fazla bir cevabımız yok.

Cevaplar kısa ve net. Yabancı hayranlığı. Laf aramızda “kızıl elma”sı iki yüzyıldır batı olan düşünce merkezlerinden bu feryatlar daha çok yükseliyor. Bu da başka bir garabet. Çünkü ülkemizdeki köylülere konsolosluklarda nasıl tango yapıp ilerici olduklarını anlatır, neden batılı

²¹ Biri kulağıma fısıldıyor: “daha bir imlâmuz bile yok.”



olmamız lazım geldiğini vaaz ederlerdi. Dünya küçük tabi şimdi o köylünün çocukları chette onların üzerinden caka sattığı kızları tavlama becerisi göstermeye başlayınca böyle bir batılılığı satmanın pek anlamı kalmadı. Üstelik tango bilmeye gerek de yok nihayetinde sonuç ortada.

Bir toplum neden yabancı hayranı olur acaba? Sadece aşağılık kompleksinden mi? Kimilerine göre böyle. Doğrusu bir aşağılık kompleksi olduğu da açık. Şöyle ki Türkiye gibi bir üçüncü dünya ülkesinde mesela İmajoloji gibi bir disiplinin geliştirilemeyeceğini, bunun bir hadsizlik veya hayalperestlik olduğuna inanan sözüm ona bilim adamları az değil. Neyse mevzu bu değil. Marka ve isimlendirmelerde bir yabancı hayranlığı olduğu doğrudur. Ama bu hayranlık kendi kendine olan bir hayranlık değil, rasyonel ve reel gerekçeleri var. Nitekim yıllarıdır bize fahiş fiyata biçimsiz tenekeleri otomobil diye satanların aynı paralarla çok iyi otomobillere sahip olduğumuzu gördüklerinde yerli malı dansı yapmalarındaki garabet herkesçe anlaşılabilir bir durumdur. Bunlar bilinir şeylerdir elbette. Ama bundan daha önemli saikler olduğu da aşikârdır.

Evvela her isimlendirme orijine bir bağ atma yasasına tabiidir. Kimse farkında olmasa bile isimlendirmelerde bir şeyin işlev ve ürünlüğü ilk durumlarına bir nazire içinde olması kaçınılmazdır. Nihayetinde yaratma bir naziredir. Ve kaynaklandığı ya da aksülamel olduğu şeye naz eder. Bunu da isminde bir şekilde gizler. Yani bu markalar ve isimlendirmelerin üretildiği ve piyasaya sürüldüğü uygarlık havzasından bağımsızlaşması imkânsızdır. Bu nedenle de ecnebi kökenli veya çağrışımlı olmaları doğaldır. Doğal olmayan ecnebiyle bu uygarlık yarışında bizim alternatifsiz kalmamızdır. İkcincileyin önemli mevzu ise herkesçe malumdur, güven sorunu. Gâvur yapmışsa iyidir. Gerçekten de hamaset üretenler, kaliteli olanı üretselelerdi bu böyle olmayacaktı.

Bu meselede sayabileceğimiz o kadar çok faktör var ki, fakat bizim yapmak istediğimiz şey bu örneklerle bir sorun üzerinde düşünürken tepkisel düşünme yerine “olanın eli güçlüdür” ilkesinin anlaşılmasına dayalı bir yaklaşımı birkaç eksen üzerinden tahlilinin mümkünlüklerini sorgulamaktır. Ama asıl sebeplerden birisi de İmajoloji’yle isimlendirme süreçleri arasındaki ilişkinin anlaşılması üzerineydi.

Buna bağlı olarak İmajoloji disiplini açısından önemli bir faktörü daha dile getirip yazıyı sonlandırırım. İmajoloji’yi okuyanlar bilirler. Kavramın işleviyle imajları arasında bir bağ olmakla birlikte bir yüklemsellik ve sabotasyon olduğu da aşikârdır. Yani isimlendirmeler bir yanıyla da niyete matuf durumları içerebildiği için şeyin işlev ve yapılarından ayrılırlar. Şimdi buna bağlı olarak çağrışımların ne denli önemli olduğu gündeme gelir.

Yukarıda saydığımız tüm bu gerekçeler ticarethane ve onun türevlerinin isimlendirme sorununa dayalı çağrışımsal eksenli eğilimlerini anlaşılır



kılmaktadır. Ancak bundan çok daha önemli bir faktör de bizim kültürel havzamızla ilgilidir. O da şudur ki bizde ticareti, kârı ve onun türevlerini karşılayan kavram ve isimlendirmelerin düşük sempatik çağrışımlara sahip olmasıdır. Yani bu kavramlar kültürel birçok sebeple pek makbul imajlara sahip değildirler. Bu nedenle çoğu kez ezgisel yapıları dahi cazip nitelikler arz etmeyebilir.

Oysaki batı için bu türden kavramlar özel bir yere sahiptir. Bu nedenle de melodik titreşimleri çok daha sempatik bir karakter taşır. Mamafih batı dillerinin bizim doğu dillerinden ayrılan en önemli faktörlerden biri de budur. Değil midir ki onlarda metafizik kavramlarının çoğu materyal kökenlidir. Oysaki madde bizde pejoratif bir alt-bilinç üretir. Onu yukarıya layık görmeyiz. O yüzden iki yüzyıllık maceramız bizde böyle bir ara model üretti. Nitekim günün çoğunu pop müzik dinleyen bir gence daha kolay ulaşmayı da sağlayan bir yol bulunmuş oldu. Hayırlı işler.

Örnek 2.

Günahlı Kavramlar

Kavramların bir şeyin mahiyetini ilgilendirmesi kadar neleri çağrıştırdığı da çok önemlidir²². Bu mânâda kavramların bir tarihi, bir süreci ve en önemlisi de bir kaderi vardır. Kimi zaman bazı kavramların kaderi onları topraklarından ayrılmaya zorlar. Bu yüzden o kavramlar gurbet acısıyla o coğrafyadan bu coğrafyaya savrulur durur. Bu özelliğiyle bu türden kavramlar diğer kavramlardan ayrılır ve yeni hüviyetler kazanır. Bu sürgün süreci doğal olarak o kavramları sıradan işlevlerinden uzaklaştırarak adeta birer misyoner haline getirir. Kimi kavramlar gurbette onurlu olma yolunda aç, sefil, bedbin ve heba olup giderken, kimi kavramlar da yeni işbirlikleriyle ahlaksızlığın dibine vurmayı göze alarak hatırı sayılır mevziler kazanır.

Ne dediğimizin anlaşılması için kastımızı biraz açalım. Klasik mânâda kavramların bir mahiyeti sembolize ettikleri herkeslerce malumdur. Yani bu mânâda kavram bir olgunun ya da olayın veya aynı şekilde bir şey'in (ki bu zihinsel mânâda bir tasarım olabilir) tanımlayıcısı olarak bir terimle temsil edilir. Bu tartışmalar felsefede, edebiyatta, bilimlerde ve filolojide çokça ele

²² Bu örnek inceleme; Öztürk, Ali, Sosyal Bilimlerde Kavram Ve Olgu Modülasyonu Bağlamında Bir Tekno-Metodoloji Denemesi: Sekülerist Bilim İndirgemeciliğinin Din Kavram Ve Olgusuna Yaklaşımı Örneğinde, Sosyologca . Oca-Haz2013, Issue 6, p59-66. 8p.
<http://eds.b.ebscohost.com/abstract?site=eds&scope=site&jml=21465207&AN=93311613&h=uzie iSV9zeR1Epg%2bN0kZE4L83Rs1pY1%2f7v0a7PNc9KVEm2P3PnewBLhHDr%2b4X%2bHxnBc qGk1jODwhQ70VdYLg%3d%3d&url=c&resultLocal=ErrCrINoResults&resultNs=Ehost&urlhas hurl=login.aspx%3fdirect%3dtrue%26profile%3dehost%26scope%3dsite%26authype%3dcrawler%26jml%3d21465207%26AN%3d93311613>



alınan bir sorunsaldır. Yani anlayacağımız bu mesele çok su götürür. Nominalistler, realistler, göstergebilim, simgebilim hasılı, İmajoloji kısmı olarak bu meseleyle yakından ilgilidir. Olaya farklı yaklaşımları dile getirerek meseleyi bir doktora tezi haline getirmeden kısaca ne demek istediğime geçmek istiyorum.

Kavramlar bazı temel kanallar üzerinden yol bulurlar. Birincisi bir şey zihinsel ise, biz onu tanımlarız ve isimlendiririz. Burada zihinsel bir mahiyete ve sürece sembolik bir isimlendirmede bulunuyoruz. Yani zihin kavradı ve terimleştirdi. İkinci olarak da bir olay ya da olguyu zihin kavradı ve terimleştirdi. Yani iki kanaldan beslendi ya kurgusal ya da nesnel olandan. Üçüncü olarak ise kavram bizatihi çağrışımçı bir misyonu üstlenerek paradigmada mânâ bulan bir işleve sahip oldu.

Kısaca bir örnekle sorunsalı sarahate kavuşturalım. Kitap terimini ele alalım. Kavramın kendisi öncelikle bir tasavvura karşılık gelir. Öte yandan bir kitap olgusundan da bahsedebiliriz. Bunlarla beraber örneğin, "Kitap'ta" böyle yazıyor, denildiğinde bu bir misyonun bir değerler sisteminin çağrışımıyla anlaşılabilir bir durumdur. Bu bir paradigmayı zorunlu kılar. Üçüncü örneklemede birçok kavram var ki ait olduğu ya da üretildiği paradigmlar sayesinde biz onları zeminleriyle algılarız.

Örneğin proleterya, burjuvazi, artı değer gibi kavramlar geçtiğinde biz sadece belli mahiyetlerle ve süreçlerle sınırlı bir anlamaya gitmeyiz aynı zamanda belli bir ideolojiyi ya da daha geniş mânâda bir yaklaşımı da doğal olarak söylem zemininde besleriz. Böylece terimi tekil bir temsilden yaklaşımsal bir araca dönüştürüveririz. Doğal olarak bu da ele aldığımız meseleyi bir mecrada anlamamıza yardımcı olur. İşin doğrusu böyle bir şey olmadan da ne bilim ne de film mümkün olurdu. Ancak kavramlara ilişkin kıyametin koptuğu alan da burasıdır. Burası kavram ve terimlerin imtihan alanıdır. Aidiyet ve savaş, öteki ve farklılık burada derinleşerek etkileşimleri zihinsel iletişimsizliklere mahkûm eder. Bu iletişimemeden etkileşime tanım olarak "imge duvarı" adını veriyorum.

Fakat özellikle son asırda kavramların pazarlanması üzerinde yoğunlaşan daha bir farklı bir durum ile karşı karşıyayız. Nedir o? Kimi kavramlar bahsettiğimiz bu üç kanalı da aşarak manipülatif bir sürecin aracı haline getirilmiştir. Nasıl mı? Bir kavramın gerek nesnel gerek ise kurgusal bir tanımının temsili olarak açığa çıkması doğasında olan bir süreçtir. Aynı şekilde bir kavramın belli bir ideolojinin aracı olarak pazarlanması da gayet anlaşılabilir bir şeydir. Çağrışımlarıyla anlaşılacak bu kavram ideolojinin de taşıyıcısı konumunda açığa çıkacaktır. Kabul edilmez ise bile adresi ve meşrebi bellidir.

Fakat bahsetmek isteğim özel durumda ise, kavramlar belli amaçlar doğrultusunda izlenimler yaratılarak kendi mahiyet ve süreçlerinden kopartılarak yeni işlevlerin ürünü haline getirilmiştir. Kimi zaman gayet



sıradan olan bir kavramın kendi mecrasından çıkartılarak gerçekleştirildiği bu süreç kimi zaman da paradigmasal özgünlüğünden kopartılarak farklı imajlarla markalanarak pazara sürülebilmektedir. İdesinden kovulmuş bu kavramlar yılanın ağzına düşmüştür. Böylece ya bir psikolojik harekâtın tetikçisi haline gelir ya da belli çıkar gruplarının salvolarını süsleyen simgesel bir niteliğe dönüşür. Bu kavramlar temelde iki şekilde devşirilir. Ya kavramı mahalleden çalarsınız ve onu kapkaççı yaparsınız ya da bulursunuz bir belayı mahallenin başına musallat edersiniz.

Nitekim mahalleye ait birçok kavram pazarda kendisiyle alakası olmayan çirkin imajların aracı olarak boy gösterebiliyor. Aynı şekilde tamamen simgesel ve gerçekte kavramsal bir netliğe hiçbir zaman kavuşturulması mümkün olmayan bazı terimlerle mahalle suçlanabilmektedir. Bunu söylemekle mahallenin bir cennet olduğunu iddia etmiyorum. Ama bilinmesinde fayda var, eğer mahalleyi düzeltmek istiyorsanız önce mahalleye karşı samimi olmanız gerekiyor. Ne kapkaççılar yüzünden mahalleyi aşağılamak ne de kabadayılarla mahalleyi korkutmakla bir yere varabilirsiniz. Haa, mahalleyi eleştirmek mi istiyorsunuz! O zaman sadece mahalleye bir kulak verin; kendisi hakkında ne eleştiriler duyarsınız... Duyacaksınız ve siz bile inanamayacaksınız.



Kaynakça / Reference

- Açıköz, H. Mustafa, Sağduyu Eylem Felsefesi, Elis Yayınları, Ankara, 2017.
- Açıköz, H.M., İletişim Felsefesine Giriş, Elis Yayınları, Ankara, 2016.
- Alpatov, V.M., Sovyet ve Sovyet Sonrası Coğrafyada Sosyo-lengüistik Sorunlar, Gece Kitaplığı, 2016.
- Ayer, A., Mantıkçı Pozitivizm ve Kalıtı, Yeni Düşün Adamları, Bryan Magee, Birey Toplum Yay., Feryat Mat., Ankara, 1985.
- Boon, James, Claude Levi-Strauss (Çağdaş Temel Kavramlar, Quentin Skinner), Ahmet Demirhan, Vadi Yay., Ankara, 1997.
- Cranston, Maurice, Batı Düşüncesinde Siyaset Felsefesi MÜ, İlahiyat FA. Vakfı, İstanbul, 1995.
- Demircan, Ömer, Güneş Dil Teorisi, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, İstanbul, 8/ 1998.
- Doğan, Mehmet, The Other Mahalle, Değirmen Dergisi, Değirmen Dergisi, Sakarya, S. 17, 2009.
- Farell, J., Latin Language and Latin Culture, -form Ancient and Modern Times, Cambridge Press. UK (2001)
- Foucault, Michel, Kelimeler ve Şeyler, (Çev: M. A. Kılıçbay), İmge Yayınları, İstanbul, 1994.
- H. Ali, Nehc'ül belaga : H. Ali'nin konuşmaları, mektupları ve hikmetli sözleri, der. Ebü'l-Hasan Muhammed b. Hüseyin b. Musa Alevi Şerif Radi; çeviren Adnan Demircan, Beyan Yayınları, İstanbul.
- Martinet, Andre, İşlevsel Genel Dilbilim, Birey Toplum Yayınları, Ankara, 1985.
- Nas, Fethi, Ortadoğu'da Göç Dinamikleri, Gece Kitaplığı, Ankara, 2017.
- Öztürk, Ali, Dil Sorunu ve İndirgemeci Teorilerin Eleştirisi (Dil Meselesine Dair Tümcü Bir Yaklaşım Denemesi), Journal of TurkishStudies, 12(Volume 12 Issue 3), 2017.
- Öztürk, Ali, İmajoloji Bir Disiplin Denemesi, Elis Yayınları, Ankara, 2013.
- Öztürk, Ali, Marx'ın İndirgemeci Metafiziği Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım, Muğla Sosyal Bilimler Dergisi, Muğla, 2011.
- Öztürk, Ali, Medeniyet ve Sosyoloji, Elis Yayınları, Ankara, 2015.
- Öztürk, Ali, Sosyal Bilimlerde Kavram Ve Olguların Modülasyonu Bağlamında Bir Tekno-Metodoloji Denemesi: Sekülerist Bilim İndirgemeciliğinin Din Kavram Ve Olgusuna Yaklaşımı Örneğinde, Sosyologca, Oca-Haz 2013.



Sadoğlu, H., Türkiye’de Ulusçuluk ve Dil Politikaları, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul, 2010.

Sperlich, W.B., Noam Chomsky, Çev: Duygu Tekgöl, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2011.

Williams, Bernard, Dilbilimci Felsefenin Büyüsü, Yeni Düşün Adamları Bryan Magee, (Çev. Mete Tuncay), Birey Toplum Yay., Ankara, 1985.

İnternet Adresleri

<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/cusosbil/article/viewFile/5000000874/5000001565> 10.11.2017

<http://tjs.istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/2016/01/13298-29890-1-SM.pdf> 10.11.2017

<https://www.ntnu.no/documents/139799/1273574286/TPD4505.Patricia.Santilan.pdf/17b9083d-eb8f-4e86-8372-daeb6a7ae3aa> 10.11.2017

https://www.researchgate.net/profile/A_Jurow/publication/304368665_Social_Design_Experiments_Toward_Equity_by_Design/links/5772cb8b08ae2b93e1a7cd8a/Social-Design-Experiments-Toward-Equity-by-Design.pdf 10.11.2017

<https://books.google.com.tr/books?id=3UCaoTU5sNYC&pg=PA231&lpg=PA231&dq=social+design+pdf&source=bl&ots=MrYB-U3m04&sig=aiGjgdzdzqKyrh0wUNz3qRbZrT8I&hl=tr&sa=X&ved=0ahUKEwJNXPu-4afXAhXMDOwKHZZyAMM4ChDoAQheMAG#v=onepage&q=social%20design%20pdf&f=false> 10.11.2017

<https://pdfs.semanticscholar.org/3fa7/d8877489328e32c3130f7d847ceb5783b41d.pdf> 10.11.2017

<https://4kutsalkitap.wordpress.com/2012/11/21/tevrat-bolum-1-11-babil-kulesi/> 10.11.2017.

<http://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=49&ayet=13> 10.11.2017.

<https://www.webroot.com/us/en/home/resources/tips/online-shopping-banking/secure-what-is-social-engineering> 10.11.2017.

https://www.ncsc.gov.uk/content/files/protected_files/guidance_files/Introduction-to-social-engineering.pdf

https://securingthehuman.sans.org/newsletters/ouch/issues/OUCH-201411_en.pdf 10.11.2017.



<http://uwcisa.uwaterloo.ca/Biblio2/Topic/ACC626%20Social%20Engineering%20A%20Cheung.pdf> 10.11.2017.

http://www.nyu.edu/gsas/dept/politics/undergrad/syllabi/V53.0810_brams_s05.pdf 10.11.2017.

<http://academicelegance.com/article/view/5000107625> 10.11.2017.

<http://eds.b.ebscohost.com/abstract?site=eds&scope=site&jrnl=21465207&AN=93311613&h=uzietSV9zeR1Epgr%2bN0kZE4L83Rs1pY1%2f7v0a7PNc9KVE m2P3PnewBLhHD r%2b4X%2bHxnBcqGk1jcODwhQ70VdYlg%3d%3d&crl=c&resultLocal=ErrCrlNoResults&resultNs=Ehost&crlhashurl=login.aspx%3fdirect%3dtrue%26profile%3dehost%26scope%3dsite%26authtype%3dcrawler%26jrnl%3d21465207%26AN%3d93311613> 10.11.2017.

